

Ольга Шуміліна

У ПОШУКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Рецензія на монографію М. Новакович

Галицька музика габсбурзької доби: у пошуках української ідентичності.

Львів : Видавець Т. Тетюк, 2019. 376 с. + 8 с. іл.

Музична культура кожного народу розвивається в напрямку професіоналізації, і на цьому шляху вона обов'язково має пережити етап формування національної ідентичності. Аналізу такого етапу в українській музичній культурі Галичини XIX – початку XX століть присвячено монографію львівської музикознавиці Мирослави Новакович «Галицька музика Габсбурзького періоду: у пошуках української ідентичності» (Львів, 2019), яка нещодавно з'явилася на книжкових полицях. У назві монографії зроблено акцент на проблемі *пошуку* власної національної ідентичності, що визначає основний напрямок дослідницького підходу до розкриття обраної для дослідження теми.

Як відомо, національна ідентичність першою чергою виявляється через мову. Мова музичного мистецтва, про яку йдеться у моно-

графії, є більш уніфікованою і не може бути чинником національної ідентичності у тій самій мірі, як слово, що є репрезентантом мови вербальної. Тому українським музикантам Галичини у період перебування цієї території у складі імперії Габсбургів доводилося шукати шляхи виявлення власної ідентичності, формування і втілення у своїй музичній творчості певних ознак, які б вказували на прояв національного первня.

Висвітлення теми в монографії М. Новакович має «хронологічний» характер, що відповідає етапам поступового становлення української ідентичності галицького музичного мистецтва, і на кожному з етапів композиторська творчість українських музикантів Галичини перебуває під впливом того чи іншого мистецького явища. Так, початковий етап, який хронологічно охоплює першу половину XIX століття, на думку авторки монографії, формується та існує під впливом церковної музики видатного українського композитора Дмитра Бортнянського, яка для галицьких музикантів стала «віднайденою традицією». Творчість Бортнянського в Галичині була сприйнята двома шляхами – унаслідок безпосереднього слухового ознайомлення із музичними творами видатного митця та через посередництво його чеських послідовників – Алоїза Нанке і Вікентія Серсавія, що були запрошені у Галичину з педагогічною метою. Отже, ідея національної ідентичності протягом

цього періоду виявилася в активізації інтересу до написання літургійних творів під впливом духовної музики Бортнянського, що можна спостерегти у творчості українських учнів вказаних чеських музикантів – Михайла Вербицького та Івана Лаврівського.

Враховуючи той факт, що ці та інші галицькі композитори у Бортнянського не навчався, опанування його творчого методу виходить за межі поняття «вчитель – учень» і перебуває у площині визнання естетичного і звукового ідеалу, якою має бути музика в українській церкві. І якщо в Російській імперії авторитет Бортнянського було зіпсовано звинуваченнями в надмірному «зіталійщенні» музики церковного обряду, то в Галичині чітко розуміли, що мелос його літургійних співів, із властивими йому вокальними інтонаціями, прикрасами, фразуванням та ін., має не італійську, а українську природу, і відчували, що ця національна основа відтворена не цілеспрямовано, а підсвідомо, на ментальному рівні. Цього було цілком достатньо, щоб залучити Бортнянського до галицької школи церковних композиторів, тим паче, що митець по лінії батька мав українське (лемківське) походження, і зробити його негласним головою цієї школи.

Другий етап становлення української ідентичності галицького музичного мистецтва припадає на середину XIX століття і позначений тенденціями секуляризації культури, унаслідок чого відбувається зміщення акцентів з церковної музики на світську. Зростає роль Відня як епіцентру культурно-мистецьких впливів і традицій австрійського бідермаєра як провідного стильового напрямку у музичному мистецтві. У творчих пріоритетах відбувається перехід від загального, властивого композиторській творчості в царині церковній музиці, до особливого та одиничного, спрямованого в бік формування індивідуального музичного стилю. Отже, ідея національної ідентичності протягом цього періоду виявляється у розпочатих процесах переходу від церковного до світського, що дає підстави для зміщення акцентів із загального на одиничне і закладає основи для проявів індивідуального у подальшому.

Третій етап хронологічно охоплює другу половину XIX – початок XX століття, він позначений більш яскравими проявами національного у музичному житті Галичини. Таким проявом стає передовсім інтерес галицьких композиторів до особи і творчості видатного українського поета Тараса Шевченка, що спричинило появу цілого напрямку творчості – т. зв. музичної шевченкіани, а також до хорового співу і музичного театру, тобто до напрямків музичного мистецтва, безпосередньо пов'язаних зі словом як проявом національної ідентичності у мистецтві.

Традиційні жанрові канони були розширені від початку XX століття у творчості музикантів нового покоління – Станіслава Людкевича і Василя Барвінського, які стали провідниками культурно-мистецьких імпульсів, що йшли зі столиці імперії Габсбургів, і, за словами авторки дослідження, «зробили прорив у тогочасній галицькій музичній свідомості, продемонструвавши високий рівень професіоналізму й модерне мислення» (с. 315).

Монографія Мирослави Новакович репрезентує цінний і багато в чому новий матеріал для усвідомлення умов і шляхів визрівання, формування та існування української музичної культури в Галичині протягом XIX – початку XX століття. Пишучи про пошуки національної ідентичності, авторка вибудовує власну концепцію

розвитку української професійної музики в галицькому осередку Габсбурзької імперії, переконливо обґрунтовує власний системний погляд на висвітлення проблеми існування національної культури в умовах бездержавності та її формування в регіональному осередку, що мав надзвичайно високий рівень музично-виконавських традицій. Ознайомлення з текстом монографії створює можливість більше дізнатися про стилеві напрямки і жанрові пріоритети творчості галицьких композиторів XIX – початку XX століть, відкрити світ їхніх зацікавлень, виявити творчий потенціал, ідеї, міру навченості, співвідношення індивідуального й запозиченого тощо.

Ця наукова праця приваблює свіжістю поглядів на проблему міжкультурної комунікації. Авторці вдалося виявити і довести значення впливу інонаціональних музикантів на тогочасне становлення галицької музичної культури, головним позитивним наслідком чого стало подолання її моноетнічного характеру, надання різноспрямованих імпульсів для подальшого розвитку, створення підґрунтя для виведення на високий професійний рівень у подальшому. Авторка монографії наполягає на значенні міжкультурних контактів в усвідомленні національної самоідентифікації українських музикантів Галичини XIX століття, і це є головною наскрізною ідеєю усієї праці.

Мені так і не вдалося зрозуміти, чим саме завершився описаний у роботі процес пошуків української ідентичності, яким саме став кінцевий результат, і чи був він досягнутий взагалі? На це питання авторка не дає конкретної відповіді, залишаючи за читачем право зробити висновки самостійно. Вивільнення праці від підсумкових тлумачень робить її відкритою для індивідуальної оцінки результативності становлення і розвитку галицької музичної культури у габсбурзький період.

Актуальність теми, що має безпосередній вихід на соціокультурні проблеми сьогодення, цікавий зміст, гарна наукова мова, бездоганне поліграфічне оформлення роблять це видання привабливим для широких верств читачів – від науковців-музикологів до бібліоманів.

